

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

©2020 ГРИНЬКО П. Л.

УДК 65.011.2-044.922:658.589(477)

JEL: O30; L86

Гринько П. Л. Цифрова трансформація бізнесу в умовах розвитку інноваційних процесів в Україні

У статті вирішено важливе науково-практичне завдання щодо дослідження впливу інноваційних процесів в Україні на трансформацію бізнесу в умовах цифрової економіки. Проблеми, що виникають внаслідок інноваційної діяльності організацій, часто мають економічну, навіть макроекономічну, природу, виражаються в порушенні збалансованості економічних процесів, уповільнення (на період перетворень) темпів економічного зростання, нерациональному використанні ресурсів. З'ясовано, що сьогодні у світі використовується значна кількість індексів і рейтингів, за допомогою яких можна оцінити інноваційний розвиток країни за різними напрямками суспільного життя. Проведений аналіз рейтингів України у світі показав як позитивні, так і негативні тенденції їх динаміки, своєчасне врахування яких дозволить сформувати стратегічний вектор сталого функціонування та розвитку бізнесу. Проте саме цифрова трансформація відзначається найбільшим потенціалом, тому розглянуто модель цифрової трансформації бізнесу, яка визначає підходи до трансформації бізнес-моделей, бізнес-процесів та трансформацію роботи з клієнтами. Визначено, що на сьогодні одним із найбільш прогресивних напрямків для торговельних організацій є модель Інтернет-торгівлі. Проведені дослідження доводять повільність її розвитку, що підтверджує недосконалість української нормативної бази щодо цифровізації бізнесу, ослабленість економіки в цілому, пасивність керівництва організацій щодо впровадження інноваційних технологій розвитку бізнесу. Тому проблема трансформації бізнесу в умовах цифрової економіки може бути вирішена на основі отримання нових знань, переходу до керованої соціокультурної еволюції, побудови соціально орієнтованої економіки.

Ключові слова: цифровізація бізнесу, інноваційний розвиток, Інтернет-торгівля, трансформація, організація.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-3-53-58>

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 8.

Гринько Павло Леонідович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки, Харківський державний університет харчування та торгівлі (вул. Ключківська, 333, Харків, 61051, Україна)

E-mail: pavelgrinko@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7011-6653>

УДК 65.011.2-044.922:658.589(477)

JEL: O30; L86

Гринько П. Л. Цифровая трансформация бизнеса в условиях развития инновационных процессов в Украине

В статье решено важное научно-практическое задание по исследованию влияния инновационных процессов в Украине на трансформацию бизнеса в условиях цифровой экономики. Проблемы, возникающие в результате инновационной деятельности организаций, часто имеют экономическую, даже макроэкономическую, природу, выражаются в нарушении сбалансированности экономических процессов, замедлении (на период преобразования) темпов экономического роста, нерациональном использовании ресурсов. Выяснено, что сегодня в мире используется значительное количество индексов и рейтингов, при помощи которых можно оценить инновационное развитие страны по различным направлениям общественной жизни. Проведенный анализ рейтингов Украины в мире показал как положительные, так и отрицательные тенденции их динамики, своевременный учет которых позволит сформировать стратегический вектор устойчивого функционирования и развития бизнеса. Однако именно цифровая трансформация отличается наибольшим потенциалом, поэтому рассмотрена модель цифровой трансформации бизнеса, которая определяет подходы к трансформации бизнес-моделей, бизнес-процессов и трансформации работы с клиентами. Определено, что сегодня одним из самых прогрессивных направлений для торговых организаций является Интернет-торговля. Проведенные исследования доказывают её медленное развитие, что подтверждает несовершенство украинской нормативной базы по цифровизации бизнеса, ослабленность экономики в целом, пассивность руководства организаций по отношению ко внедрению инновационных технологий развития бизнеса. Поэтому проблема трансформации бизнеса в условиях цифровой экономики может быть решена на основе получения новых знаний, перехода к управляемой социокультурной эволюции, построению социально ориентированной экономики.

Ключевые слова: цифровизация бизнеса, инновационное развитие, Интернет-торговля, трансформация, организация.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Библ.:** 8.

Гринько Павел Леонидович – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры международной экономики, Харьковский государственный университет питания и торговли (ул. Ключковская, 333, Харьков, 61051, Украина)

E-mail: pavelgrinko@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7011-6653>

UDC 65.011.2-044.922:658.589(477)

JEL: O30; L86

Hrynyk P. L. The Digital Transformation of Business in the Context of Development of Innovative Processes in Ukraine

The article solves an important scientific-practical task in terms of studying the impact of innovative processes in Ukraine on the transformation of business in the context of digital economy. Problems arising from the innovation activities of organizations often have an economic, even macro-economic, nature, are expressed in the imbalance of economic processes, slowdown (during the period of transformation) of economic growth, and mismanagement of resources. It is specified that today a significant number of indices and rankings are used in the world, with which it is possible to assess the innovative development of the country in various directions of public life. The carried out analysis of Ukraine's ratings in the world showed both positive and negative trends of their dynamics, timely accounting of which will allow to form a strategic vector of stable functioning and development of business. However, it is digital transformation that

has the greatest potential, so we look at the digital transformation model of business, which defines approaches to transforming business models, business processes and transforming the customer service. It is defined that online commerce is one of the most progressive directions for trade organizations nowadays. The carried out research proves its slow development, which confirms imperfection of Ukrainian regulatory framework for the digitalization of business, weakening of the economy as a whole, passivity of the leadership of organizations in regard to the introduction of innovative technologies for business development. Therefore, the problem of business transformation in the context of digital economy can be solved by gaining new knowledge, transition to a managed socio-cultural evolution, building up a socially oriented economy.

Keywords: digitalization of business, innovation development, Internet trade, transformation, organization.

Fig.: 2. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 8.

Hrynkо Pavlo L. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economics, Kharkiv State University of Food Technology and Trade (333 Klochkivska Str., Kharkiv, 61051, Ukraine)

E-mail: pavelgrinko@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7011-6653>

У цифровій економіці конкуренція все більше стає змаганням не ресурсів, а стратегій, а інвестиції компаній усе частіше спрямовуються на створення ключових компетенцій і забезпечення своїх динамічних здібностей. При цьому значущу роль відіграють цифрові трансформації, інноваційний потенціал, здатність формувати більш ефективні стратегії та постійно розвивати організацію, оновлюючи її структуру та ключові бізнес-процеси у відповідь на виклики зовнішнього середовища.

Те, що вважається зростанням у традиційній економіці, не є таким у сучасних умовах, оскільки не всіяке економічне зростання засноване на інноваціях і тому не приводить до інноваційного розвитку.

Інновації все частіше затребуються не окремими підприємцями, а національними господарськими системами та світовою економікою в цілому. Це свідчить про те, що економічні відносини трансформувалися до якісно нового етапу свого розвитку, одним із проявів якого є формування національних інноваційних систем (НІС) та їх суперництво.

Таким чином, прагнення до перемоги в конкурентній боротьбі висуває нові вимоги до управлінців, які мають ставити амбітні, але досяжні цілі, формувати бачення майбутнього організації, робити його надбанням усіх співробітників, стимулювати пошук і знаходити нові нетривіальні рішення в трансформації діяльності підприємства на цифровій платформі.

Традиційна постановка завдань у рамках ліберальної парадигми управління економікою спрямована на наглядно-охоронний підхід у межах досягнення короточасних, тактичних цілей з підтримки рівноважного, статичного стану економіки шляхом вирішення обмежених монетарних завдань, що є явно недостатнім для відображення виклику постіндустріальної епохи.

Ефективна діяльність бізнесу є джерелом економічного зростання, що забезпечує зайнятість у країні та безпосередньо впливає на підвищення рівня якості життя населення. Посилення конкурентної боротьби на внутрішніх і зовнішніх ринках, виникнення нових її форм, диференціація попиту споживачів вимагають пошуку нових напрямів формування конкурентних переваг вітчизняних підприємств в умовах глобалізації

[1]. Незважаючи на суттєві наукові розробки, питання щодо цифрової трансформації бізнесу через інноваційний розвиток держави, який впливає на вдосконалення діяльності організацій, у тому числі й торговельних, залишаються недостатньо розробленими, що потребує подальших наукових досліджень та обґрунтувань.

Зарубіжними та вітчизняними авторами розглядаються питання щодо впливу інноваційного розвитку держави на трансформацію бізнесу в умовах цифрової економіки. Серед них: В. Андреева, К. Келлі, Т. Лободзинська, О. Синявська, О. Сосновська, І. Причепта та багато інших. Провідні економісти приділяють цьому питанню достатню увагу, але в умовах розвитку цифрової економіки в Україні ці проблеми потребують подальшого, більш глибокого вивчення.

Метою статті є визначення впливу інноваційного розвитку держави на трансформацію бізнесу в умовах цифрової економіки. Для досягнення поставленої мети сформульовано такі завдання:

- 1) провести аналіз інноваційної активності України та вітчизняних підприємств;
- 2) продемонструвати модель цифрової трансформації бізнесу, що сприяє виникненню нових його форм;
- 3) визначити розвиток і впровадження Інтернет-торгівлі в Україні.

Цифрова економіка носить глобальний характер і сприяє розвитку нематеріальних речей – ідей, інформації та зв'язку. Усі ці три атрибути створюють новий тип ринку та суспільства, який трансформується та вкорінюється в електронні мережі. Кевін Келлі, засновник і редактор журналу «Wired», один із головних пропагандистів цифрової економіки, підкреслює: «Перш за все, успіх починає визначатися не оптимізацією існуючих структур, а винаходами, проривами в невідомість. По-друге, ідеальним підґрунтям для розвитку нових форм служить неймовірна гнучкість і рухливість мереж, саме її й треба культивувати. По-третє, звикання до невідомого неминуче приведе до розставання з відсталістю традиційних методів» [2].

Роль держави ускладнюється у зв'язку з підтримкою спрямованих структурних зрушень і проведен-

ням інституційних реформ, що сприяють розкриттю науково-технічного потенціалу, НДДКР, можливостей інтелектуально-креативних ресурсів людського капіталу – в рамках єдиного консенсусу «наука – освіта – виробництво». «Провали» ринку в інноваційній сфері змушують державу приймати на себе ряд організаційних, фінансових та інституційних функцій з регулювання інноваційного циклу, в рамках якого більшою чи меншою мірою присутні «неринкові» фази. Ми погоджуємося з думкою, що «сучасний стан інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств реального сектора економіки України характеризується існуванням позитивних і негативних тенденцій, своєчасне врахування яких дозволить сформувати стратегічний вектор їх стійкого функціонування та розвитку, забезпечити конкурентоспроможність суб'єктів цього сектора, а через нього – національного господарства в цілому» [3, с. 73].

Згідно зі статистичними даними, на теперішній час в Україні 834 підприємства є інноваційно активними. «Протягом 2016 року підприємства витратили на інновації 23,2 млрд грн, у тому числі на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 19,8 млрд грн, на внутрішні та зовнішні науково-дослідні розробки – 2,4 млрд грн, на придбання наявних знань від інших підприємств або організацій – 0,1 млрд грн та 0,9 млрд грн – на іншу інноваційну діяльність (включаючи проектування, навчання, маркетинг та іншу відповідну діяльність)» [4, с. 21].

Сьогодні у світі використовується значна кількість індексів і рейтингів, за допомогою яких можна

оцінити інноваційний розвиток країни за різними напрямками суспільного життя (табл. 1).

Як бачимо, аналіз інноваційної діяльності України свідчить про її досить низьку результативність, що разом із політичною нестабільністю призводить до зниження інвестиційної привабливості. Проблеми, що виникають внаслідок інноваційної діяльності організацій, часто мають економічну, навіть макроекономічну, природу, виражаються в порушенні збалансованості економічних процесів, уповільненні (на період перетворень) темпів економічного зростання, нерациональному використанні ресурсів (їх нестачі або навпаки – надмірного споживання в ряді випадків).

Цифровий підхід є новою філософією бізнесу, що передбачає наявність та постійний розвиток зворотного зв'язку між суб'єктами підприємницьких відносин з приводу розвитку економіки, рушієм чого є інноваційні технології [5]. Парадоксально, проте цифровізація полягає не в тотальному впровадженні технологій, а в глибинній трансформації стратегії бізнесу. Це повне оновлення чинної бізнес-моделі, а отже, переосмислення місії діяльності, процесів, інструментів і засобів.

Бізнес може обрати будь-який напрям розвитку, керуючись місією діяльністю та доступними інструментами впливу на процеси. Проте саме цифрова трансформація відзначається найбільшим потенціалом, оскільки є новим прототипом реконструкції суспільства та економіки, що реалізується шляхом імплементації гнучкого модульного комплексу моделей і засобів, які повністю доступні для адаптування в традиційних бізнес-моделях (рис. 1).

Таблиця 1

Місце України у світових рейтингах

Рейтинг	Рік				
	2014	2015	2016	2017	2018
Рейтинг найкращих армій (Global Firepower)	21	21	25	25	30
Індекс економічної свободи	155	162	162	166	150
Глобальний рейтинг інновацій	63	64	56	50	43
Рейтинг глобальної конкурентоспроможності	84	76	79	85	83
Рейтинг легкості ведення бізнесу (Doing Business)	112	96	83	80	76
Рейтинг інвестиційної привабливості	109	89	130	134	131
Рейтинг сприйняття корупції	144	142	130	131	130
Світовий рейтинг свободи ЗМІ	127	129	107	102	101
Індекс процвітання	102	107	107	112	111
Рейтинг цифрової конкурентоспроможності	50	59	59	60	58
Індекси паспортів	53	63	58	58	41
Глобальний індекс миру	141	150	156	164	152
Індекс демократії	92	88	86	86	83
Індекс верховенства права	68	70	78	78	77
Всесвітній рейтинг щастя	111	123	132	138	133

Рис. 1. Модель цифрової трансформації бізнесу

Сьогодні в Україні однією з найбільш значних трансформацій, яку зараз переживає світ бізнесу, є прогресивний розвиток і впровадження Інтернет-торгівлі. Особливо це стосується торговельних організацій або тих підприємців, які займаються торговельною діяльністю. «Кожного дня все більше підприємств різних країн у всьому світі впроваджують у свою діяльність інструменти електронної комерції, що дозволяє їм залучати нових клієнтів та, відповідно, нарощувати прибуток. Не виключенням є і сфера торговельних відносин, яка, на сьогоднішній день, активно переміщується в он-лайн світ» [6, с. 126].

Правове регулювання діяльності у сфері Інтернет-економіки започатковано ухваленням Закону України «Про Національну програму інформатизації» у 1998 р. [7], а законодавчим визначенням організаційно-правових засад діяльності у сфері електронної комерції в Україні на сьогоднішній день став Закон України «Про електронну комерцію», прийнятий у 2015 р. [8]. Даний закон, крім визначення основних дефініцій, встановив порядок дій суб'єктів господарювання із застосуванням інформаційно-телекомунікаційних систем і визначив права й обов'язки учасників відносин у сфері електронної комерції. Так, згідно

із Законом України «Про електронну комерцію», електронна торгівля визначається як частина електронної комерції, а саме – господарська діяльність у сфері електронної купівлі-продажу, реалізації товарів дистанційним способом покупцю шляхом вчинення електронних правочинів із використанням інформаційно-телекомунікаційних систем [8].

Як показують проведені дослідження, незважаючи на те, що, за даними Інтернет-асоціації України, в нашій країні Інтернетом користуються 21,6 млн осіб, серед яких найбільш активними користувачами є такі категорії: школярі/студенти, власники або директори великого та середнього бізнесу та військовослужбовці (рівень користування Інтернетом даними групами склав 100%) [6, с. 130], частка Інтернет-торгівлі в Україні у 2019 р. склала лише 6,77%, а річний індекс зростання значно знизився порівняно з попередніми роками і склав лише 14,17% (рис. 2).

На жаль, такий повільний розвиток Інтернет-торгівлі ще раз підтверджує недосконалість в Україні нормативної бази щодо цифровізації бізнесу, ослабленість економіки в цілому, пасивність керівництва

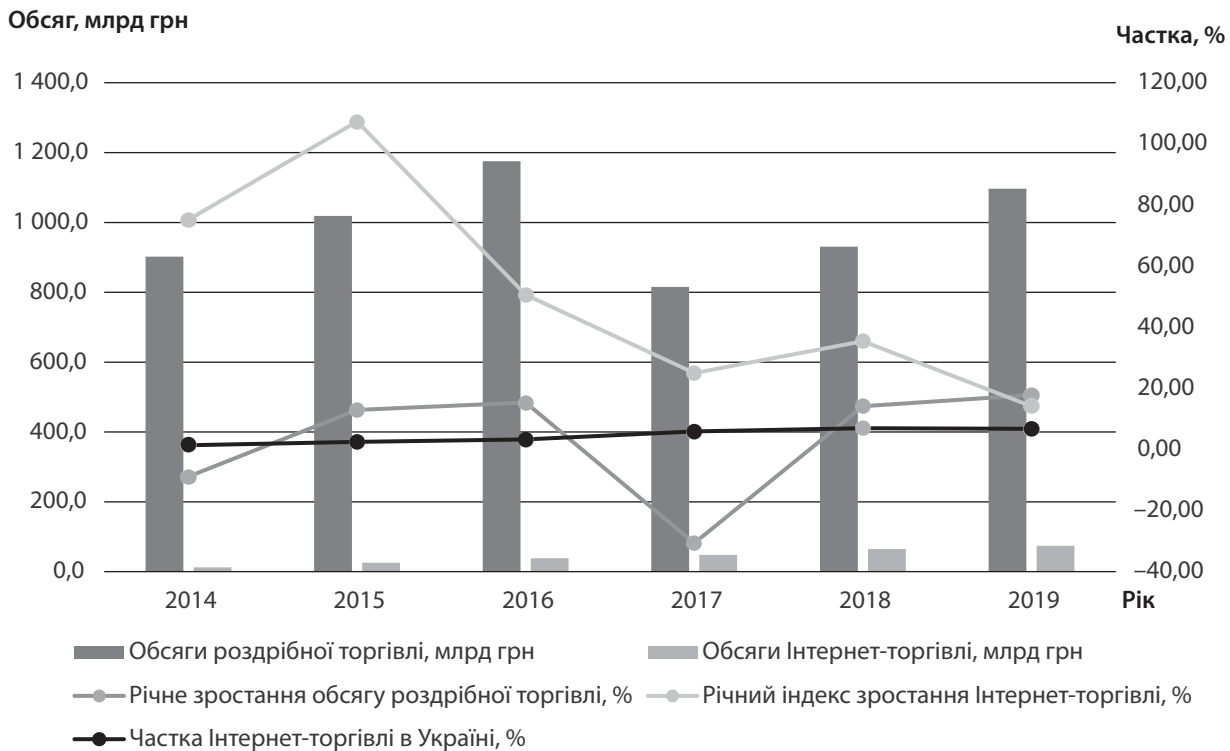

Рис. 2. Динаміка показників розвитку Інтернет-торгівлі в Україні

організації щодо впровадження інноваційних технологій розвитку бізнесу, оскільки його трансформація потребує структурування та систематизації відповідних процесів в організаціях, її складових елементів і відносин між ними, які постійно зазнають перетворень, своєчасну адаптацію управління діяльністю у динамічному інформаційному середовищі.

За результатами проведених досліджень роботи окремих організацій, що займаються торгівлею в Інтернет-просторі, є ряд недоліків, які перешкоджають більш повній реалізації потенціалу Інтернет-майданчиків для комунікації з аудиторією. Так, досить часто сайт організації може бути перевантаженим акційними пропозиціями, банерами, спрямованими на демонстрацію асортиментного різноманіття; можлива відсутність системності в публікації контенту в соціальних мережах: нові записи публікуються в хаотичному порядку, що заплує користувача та впливає на якість зворотного зв'язку; досить низька якість графічного і текстового контенту в соціальних мережах; запутані текстові повідомлення як на сайті, так і на сторінках у соціальних мережах; інколи простежується моделювання сторінок у соціальних мережах за принципом «публікація заради публікації», тобто – відсутність орієнтації на запити та інтереси споживача, а також слабке розкриття функціонального потенціалу соціальних мереж.

Також доцільно відзначити, що увага візуальної комунікації відіграє визначальну роль, оскільки будь-які графічно невиправдані невідповідності, спотво-

рення, нерівності або нахили надають підсвідомий імпульс про те, що об'єкт працює неефективно (табл. 2).

Як бачимо, головний інсайт полягає в слові «зручність», навколо якого можливе формування сітки інноваційних рішень, які дозволять покращити взаємодію організації не тільки з клієнтами, а й зі своїми співробітниками. При цьому, на наш погляд, загальна комунікація повинна будуватися на зрозумілій і простій мові – доступна термінологія, скорочення дистанції з аудиторією, людиноорієнтовані оголошення, банери, навігація.

Таким чином, проблема управління інноваційним розвитком бізнесу в умовах цифрової економіки може бути вирішена на основі отримання нових знань, переходу до керованої соціокультурної еволюції, побудови соціально орієнтованої економіки, що забезпечує необхідні умови для гармонізації відносин у ланцюгу: «індивід – підприємство – суспільство – держава» і максимально широке їх розповсюдження серед усіх учасників цього процесу.

ВИСНОВКИ

Переорієнтація України на інноваційний розвиток можлива тільки за умови масштабної реалізації інноваційних проектів, а перехід до інноваційної моделі економічного зростання є одним із головних завдань держави на найближчу перспективу. Але, як показують проведені дослідження, динаміка індикаторів інноваційного потенціалу та рейтингу України за 2014–2019 рр. досить повільна, а за деякими показниками і взагалі негативна, що разом із політичною

Можливі проблеми візуальної комунікації організацій в Інтернет-мережі

Проблема	Вирішення
Неякісний графічний контент у соціальних мережах, відсутність системності контенту	1. Створення правил публікації: тематичні рубрики, хештеги, блоги. 2. Розробка графічних шаблонів
Громіздкі та неякісні тексти	1. Очищення тексту від зайвих фраз. 2. Зменшення кількості текстової інформації на користь графічної
Перевантаженість сайту	Оптимізація блоків за пріоритетними ознаками: видалення повторюваних і непотрібних елементів
Недостатнє залучення користувачів через Інтернет-джерела	1. Публікація історій на тему асортименту, акцій, свят. 2. Використання формату лонгридів для освітніх записів. 3. Застосування сторітелінгу в публікаціях

нестабільністю призводить до зниження інвестиційної привабливості вітчизняних підприємств. У статті наведено модель цифрової трансформації бізнесу, яка доводить, що процеси цифровізації потребують структурування та систематизації відповідних процесів в організаціях, її складових елементів і відносин між ними; своєчасної адаптації управління діяльністю в динамічному інформаційному середовищі. Визначено розвиток і впровадження Інтернет-торгівлі в Україні, що підтверджує недосконалість вітчизняної нормативної бази щодо цифровізації бізнесу, ослабленість економіки в цілому, пасивність керівництва організацій щодо впровадження інноваційних технологій розвитку бізнесу. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Причепя І. В., Мещерякова Т. К. Проблеми конкурентоспроможного розвитку підприємництва в Україні за сучасних умов // Розвиток підприємництва в Україні: теорія, методологія та практика : колективна монографія / під ред. проф. О. О. Непочатенко. Умань, 2017. 244 с.
2. Келлі К. Невідворотне: 12 технологій, що формують наше майбутнє / пер. з англ. Н. Валецька. Київ : Наш Формат, 2018. 364 с.
3. Андреева В. Г., Сосновська О. А. Оцінка сучасного стану інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств реального сектора економіки України. *Проблеми економіки*. 2016. № 1. С. 68–74. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2016-1_0-pages-68_74.pdf
4. Бугаєнко К. А., Лободзинська Т. П. Індекс інноваційного розвитку України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. № 5. С. 20–23. URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/bitstream/123456789/1878/1/Buhaienko%20K.pdf>
5. Rogers D. *The Digital Transformation Playbook: Rethink Your Business for the Digital Age*. Columbia Business School Publishing, 2016. 296 p.
6. Синявська О. О. Електронна торгівля в Україні: тенденції та перспективи розвитку. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2019. Вип. 9. С. 126–132. DOI: 10.26565/2310B9513B2019B9B16
7. Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 04.02.1998 р. №74/98-ВР (у ред. від 01.08.2016 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр>
8. Закон України «Про електронну комерцію» від 03.09.2015 р. № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19>

REFERENCES

- Andriieva, V. H., and Sosnovska, O. A. "Otsinka suchasnoho stanu investytsiino-innovatsiinoi diialnosti pidpriemstv realnoho sektora ekonomiky Ukrainy" [Evaluation of the Current State of Investment and Innovation Activity of Enterprises in the Real Sector of Ukraine's Economy]. *Problemy ekonomiky*. 2016. https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2016-1_0-pages-68_74.pdf
- Buhaienko, K. A., and Lobodzynska, T. P. "Indeks innovatsiinoho rozvytku Ukrainy" [The Index of Innovative Development of Ukraine]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*. 2018. <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/bitstream/123456789/1878/1/Buhaienko%20K.pdf>
- Kelli, K. *Nevidvorotne: 12 tekhnolohii, shcho formuiut nashe maibutnie* [The Inevitable: Understanding the 12 Technological Forces That Will Shape Our Future]. Kyiv: Nash Format, 2018.
- [Legal Act of Ukraine] (1998). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр>
- [Legal Act of Ukraine] (2015). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19>
- Prychepa, I. V., and Meshcheriakova, T. K. "Problemy konkurentospromozhnoho rozvytku pidpriemnytstva v Ukraini za suchasnykh umov" [Problems of Competitive Development of Entrepreneurship in Ukraine under Modern Conditions]. In *Rozvytok pidpriemnytstva v Ukraini: teoriia, metodolohiia ta praktyka*. Uman, 2017.
- Rogers, D. *The Digital Transformation Playbook: Rethink Your Business for the Digital Age*. Columbia Business School Publishing, 2016.
- Syniavska, O. O. "Elektronna torhivlia v Ukraini: tendentsii ta perspektyvy rozvytku" [E-commerce in Ukraine: Trends and Prospects]. *Visnyk KhNU im. V. N. Karazina. Seriiia «Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krai-noznavstvo. Turyzm»*, no. 9 (2019): 126-132. DOI: 10.26565/2310B9513B2019B9B16